

se, aby byl u adolescentních čtenářů výběr pojmů podřízen tomu, jak důležitá jsou pro porozumění obsahu, který se od žáka očekává.⁹⁶

Aktivita podporující rozvoj slovní zásoby je vhodné zařazovat do výuky na denní bázi. V praxi učitelů jazykových předmětů lze jistě najít rozmanité nástroje, které žákům pomáhají objasňovat a připomínat si slova z přečtených textů a které by tito učitelé mohli sdílet s učiteli ostatních předmětů jako osvědčené náměty pro práci s konkrétními žáky.

Doporučení 4: Plynulost čtení

Zahraniční výzkumy dále upozorňují na poměrně významnou spojitost mezi plynulostí čtení a porozuměním textu nejen u mladších a méně zkušených čtenářů, ale i u starších čtenářů, u kterých přetrvávají problémy se čtením.⁹⁷ Na to reaguje také PISA 2018 zařazením nové části šetření, ve které je hodnocena plynulost čtení ve smyslu schopnosti snadno a efektivně číst jednoduché texty s porozuměním. Získaná data by měla pomoci objasnit potíže žáků s výsledky pod základní úrovní gramotnosti.

Mnoho starších žáků sice umí text dekodovat, ale nedaří se jim to automaticky a dostatečně přesně na to, aby jeho obsahu porozuměli. Žáci s nízkou úrovní základních čtenářských dovedností pravděpodobně zaměřují tolik pozornosti a kognitivního úsilí na dekodování, rozpoznávání slov a analýzu větné stavby, že už jim nezbývá kapacita na provádění náročnějších čtenářských procesů.

V zahraniční praxi jsou vyvíjeny programy, které mají za cíl zautomatizovat a posílit všechny složky čtení, tj. plynulost, rozpoznávání slov i porozumění (například program RAVE-O). Jejich součástí jsou techniky postavené na principu postřehování, které pomáhají žákům vnímat slova jako celky. Mezi strategie pracující s tímto principem se řadí tzv. slovní řetězce. Konkrétní příklady a užití blíže popisuje i česká odborná literatura.⁹⁸ Slovní řetězce jsou vlastně posloupnosti slov, která jsou řazena bez mezer za sebou v určitém sledu. Ten musí žáci odhalit a s jeho pomocí slova identifikovat. V řetězcích jsou pro kombinaci slov využívány různé principy (slovní druhy, jedno-, dvou-, víceslabičná slova, slova různé délky, tematicky podobná slova, slova řazená do asociací atd.), s identifikovanými slovy lze dále pracovat a nástroj dle potřeb variovat a gradovat.⁹⁹

Pro všechny typy čtenářů je pro nácvik plynulého čtení důležité pravidelně číst nahlas. Praktickou výhodou hlasitého čtení je možnost odhalovat a korigovat chyby. U dospívajících žáků je ale třeba uvážit, zda je pro ně takové veřejné vystoupení dostatečně komfortní. Slabí žáci se při individuálním prezentování čtenářských dovedností nemusí cítit dobře a negativní prožívání se pak stává limitem pro vlastní účinek učení.¹⁰⁰ Popsaná rizika eliminuje metoda chorálového čtení. Tato technika, kdy učitel nahlas čte společně se všemi žáky, zajišťuje i slabším čtenářům anonymitu a pocit bezpečí. Žáci, kteří si dostatečně osvojí plynulé čtení, jsou motivováni k tomu, aby četli více, což vede k dalšímu rozvoji jejich čtenářských dovedností.

5.5.2 Inspirace pro rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce odborných předmětů

Chceme-li čtenářskou gramotnost cíleně podpořit u žáků středních odborných škol, kteří kvůli málo rozvinutým dovednostem v této oblasti jsou ohroženi (nejen školním neúspěchem, je zřejmé, že by se podpora měla, i s ohledem na skladbu vzdělávacích oborů kategorií H a E, stát přirozenou součástí koncepce jak všeobecných, tak odborných předmětů.

Žákům čtení ve výuce odborných předmětů pomáhá poznávat způsoby přemýšlení daného oboru (jak vznikají znalosti, argumenty, jak jsou kladeny otázky apod.). Informativní texty oborového čtení mohou být pro mnohé z nich více atraktivní než texty určené primárně pro prožitkové čtení a lépe využitelné pro vytváření přirozených a individuálně smysluplných čtenářských cílů. Žáci získávají příležitost opustit roli pasivních příjemců informací. Postupné přenášení aktivity z učitele na žáka posílí nejen jejich čtení a dovednosti s ním spojené, ale i kompetence k učení jako takové. V neposlední řadě se učitelům, kteří samostatnou prací s texty nahradí částečně svůj výklad, otevře větší prostor pro individuální přístup ke konkrétním žákům.¹⁰¹

⁹⁶ U.S. Department of Education. (2010). *Explicit Vocabulary Instruction*. Dostupné z: <http://www.adlit.org/article/27738/>.

⁹⁷ Chalupová Břečková, E. (2012). *Čtení adolescentů se specifickými poruchami učení*. Disertační práce. Pedagogická fakulta. Univerzita Karlova. Praha. s. 49.

⁹⁸ Krejčová, L. (2019). *Dyslexie. Psychologické souvislosti*. Grada. Praha. s. 184–185.

⁹⁹ Příklad slovního řetězce, který kombinuje různě dlouhá slova i slovní druhy: hnojeniprotivegetativnínsadbapředsetové. Úkolem žáků je vyznačit začátek/konec slov. V instrukci lze uvést, z kolika slov je řetězec složen.

¹⁰⁰ Krejčová, L. (2019). *Dyslexie. Psychologické souvislosti*. Grada. Praha. s. 24.

¹⁰¹ Šlapal, M. Košťálová, H., Hausenblas, O. a kol. (2012). *Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti*. KVIC. Nový Jičín.